

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΦΩΚΑΣ

Τραγική αποτυχία ο ύπαρκτός σοσιαλισμός, δίχως όραμα μίας δικαίας ζωής ο σύγχρονος καπιταλισμός

‘Ο παγκοσμίου φήμης μαθηματικός μᾶς μιλά γιὰ τὰ μυστικά τῆς φύσης καὶ τῆς ὕπαρξης, πού «ξεκλειδώνουν» διὰ τῆς συνεργείας τῶν ἐπιστημῶν μέ τὴν Φιλοσοφία, μέ ἀφορμὴ τὸ νέο του βιβλίο «Μονοπάτια κατανόησης»

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΣ στὴν ΜΑΡΙΑ ΚΟΡΝΑΡΟΥ

Κάτοχος τῆς ἔδρας Μή Γραμμικῶν Μαθηματικῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καίμπριτζ, τιμηθεὶς μέ τό κορυφαῖο Βραβεῖο Naylor καί τὴν ὑποτροφία Guggenheim καὶ δημιουργὸς τῆς ὁμώνυμης, πρωτοποριακῆς μαθηματικῆς μεθόδου «Fokas method», ὁ ἀκαδημαϊκός κ. Αθανάσιος Φωκᾶς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους Ἑλλήνες μαθηματικούς ὄλων τῶν ἐποχῶν –καί τῶν ἀρχαίων ἀκόμη....

Ἀκολουθώντας τὸ πρότυπο τῶν ἀρχαίων σοφῶν, ὁ κ. Φωκᾶς δέν ἔχει περιορίσει τὸ ὀπτικό πεδίο του στὰ Μαθηματικά ἀλλὰ ἐπιδίδεται μέ ἀντίστοιχη ἐπιτυχία καὶ μεράκι στὸ σύνολο τῶν πεδίων τῆς ἀνθρώπινης γνώσης καὶ ἐμπειρίας: ἀπὸ τίς «συγγενεῖς» ἐπιστῆμες τῆς Βιολογίας, τῆς Φυσικῆς, τῆς Πληροφορικῆς ἕως τὴν Φιλοσοφία, τὴν Τέχνη, τὴν Θρησκεία. Καρπὸς τῶν περιπλανήσεων τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πνεύματος γύρω ἀπ’ τίς ἐρωτήσεις πού καθορίζουν τὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη –προπαντός, δέ, γύρω ἀπὸ «τὸ πρόβλημα τῆς συνειδήσεως» –εἶναι τὸ νέο του βιβλίο *Μονοπάτια Κατανόησης*, πού μόλις κυκλοφόρησε ἀπὸ τίς ἐκδόσεις «Broken Hill». Θεωρήστε αὐτὴν τὴν συνέντευξη σάν ἕνα πρῶτο βῆμα στὰ νέα μονοπάτια πού ἀνοίγει ὁ κ. Φωκᾶς γιὰ τὴν ἀνθρώπινη σκέψη...

■ *Τὸ νέο βιβλίο σας υἱοθετεῖ μὲ ἀκρῶς διεπιστημονικὴ προσέγγιση, πού συνδυάζει τὰ Μαθηματικά, τὴν Φυσικὴ, τὴν Βιολογία καὶ τὴν Τεχνολογία μέ τὴν Φιλοσοφία καὶ τίς Τέχνες. Ποιὸς εἶναι ὁ ρόλος πού μποροῦν νὰ παίξουν οἱ θετικές ἐπιστῆμες στὴν ἀπάντηση ἐρωτημάτων σχετικῶν μέ τὴν φύση τῶν πραγμάτων, τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν ὀλίγοις μέ τὴν ἀλήθεια, πού ἀπασχολοῦν τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ αἰῶνες;*

Μέ βάση τὴν Φιλοσοφία τοῦ Παραλογισμοῦ, πού ἀναπτύσσεται στὸ βιβλίο τοῦ Καμὺ *Ὁ μῦθος τοῦ Σίσυφου*, στὴ ζωὴ μας ἀντιμετωπίζουμε ἕνα φιλοσοφικὸ ἀδιέξοδο. Αὐτὸ, κατὰ τὸν Καμὺ, εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὅτι πραγματικὴ γνώση εἶναι ἀδύνατη καὶ ὅτι ἡ ἐπιστῆμη δέν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει τὸν κόσμο. Διαφωνῶ μέ τὸν μεγάλο διανοητὴ. Ἵσως αὐτὴ του ἡ τοποθέτηση ἦταν ἀπόρροια περιορισμένης κατανόησης τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδίως τῆς Νευροεπιστῆμης. Κατὰ τὴν γνώμη μου, ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος μπορεῖ νὰ προσεγγίσει τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων. Ἡ ἐπιστημονικὴ γνώση διαδραματίζει ἐξαιρετικὸ ρόλο πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Πρέπει, βεβαίως, νὰ τονισθεῖ ὅτι ἡ τοποθέτηση τοῦ Καμὺ περιέχει καὶ στοιχεῖα ἀλήθειας. Ἰδιαίτερα, εἶναι γεγονός ὅτι δέν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει μιὰ πλήρης θεωρία πού νὰ δύναται νὰ ἀπαντήσει ὅλα τὰ θεμελιώδη ἐρωτήματα. Κατὰ συνέπεια, ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας θά πρέπει νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν παραδοχὴ ὅτι ἡ ἀνάλυση σύνθετων φαινομένων εἶναι μιὰ ὀριακὴ διαδικασία, ὅπου τὸ ὄριο τῆς πλήρους γνώσης ὅλο καὶ περισσότερο προσεγγίζεται ἀλλὰ παραμένει ἀνέφικτο. Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς κο-

πιαστικῆς ἐρευνητικῆς ἐξερεύνησης τῶν νόμων πού διέπουν τόσο τὸ σύμπαν ὅσο καὶ τὴν βιολογικὴ καὶ πολιτιστικὴ μας ἐξέλιξη, ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος βιώνει μεγίστη εὐδαιμονία, ἡ ὁποία ἀντισταθμίζει τὴν ἀπογοήτευση πού ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση ὅτι δέν θά φθάσει ποτέ στὸ ὄριο τῆς ἀπόλυτης γνώσης.

■ *Διαβάζοντας κανεῖς τίς ἀναλύσεις σας περὶ τοῦ ἀσυνειδήτου, βλέπει νὰ ἐξηγοῦνται, ἐπιτέλους, «ἄλογες» λειτουργίες, ὅπως τὸ «προαίσθημα». Ποιὰ εἶναι ἡ σχέση ἀνάμεσα στὴν συνείδηση, τὸ ἀσυνείδητο καὶ αὐτὸ πού λέμε «ψυχή»;*

Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικὰ ἀξιώματα πού παρουσιάζονται στὰ *Μονοπάτια Κατανόησης* εἶναι ὅτι οἱ ἀσυνειδήτες καὶ οἱ συνειδητές διεργασίες ἀποτελοῦν ἕνα συνεχές, στὸ ὁποῖο πρωτεῦει τὸ ἀσυνείδητο. Ἐπίσης, ὅτι πρὶν ἀπὸ κάθε συνειδητὴ ἐμπειρία προηγεῖται μιὰ ἀσυνείδητη διαδικασία. Γιὰ παράδειγμα, κατὰ τὴν ὀπτικὴ ἀντίληψη, ἡ συνειδητοποίηση ἑνὸς συγκεκριμένου προσώπου ἐπιτυγχάνεται μέσῳ τῆς κατασκευῆς, στὸν ἐγκέφαλό μας, τῆς νοητικῆς εἰκόνας αὐτοῦ τοῦ προσώπου. Μελέτες ἔχουν δείξει ὅτι, ἕνα τρίτο τοῦ δευτερολέπτου νωρίτερα, παρουσιάζεται στὸν ἐγκέφαλό μιὰ συγκεκριμένη ἐνεργοποίηση. Αὐτὴ ἡ ἐνεργοποίηση, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν ἀσυνείδητη διαδικασία πού προηγεῖται τῆς συνειδητοποίησης τοῦ προσώπου, ὀνομάζεται στὸ βιβλίο νοητικὴ ἀναπαράσταση. Νομίζω ὅτι ἡ ἐννοια τῆς «ψυχῆς» περιλαμβάνει πολλὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μυστηριώδους κόσμου τοῦ ἀσυνειδήτου.

Πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι, τίς περισσότερες φορές, οἱ ἀσυνειδήτες διαδικασίες δέν γίνονται ποτέ συνειδητές, δηλαδὴ παραμένουν ἀφανεῖς. Γιὰ παράδειγμα, ὁ ἐγκέφαλός μας δέν μᾶς ἐνημερώνει γιὰ τὴν πληθώρα τῶν ὁμοιοστατικῶν μηχανισμῶν πού εἶναι ἀπαραίτητοι γιὰ τὴν διατήρηση τῆς ζωῆς. Ὑπάρχουν, ἐπίσης, περιπτώσεις πού ὁ ἐγκέφαλός μας μᾶς ἐνημερώνει ἐλλιπῶς, μᾶς ἐπιτρέπει, δηλαδή, νὰ «δοῦμε» ἕνα μικρὸ μόνο τμῆμα αὐτοῦ πού γνωρίζει. Αὐτὸ δημιουργεῖ τὸ προαίσθημα.

■ *Μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρικὴ, ἄρα καὶ ἀδιαμφισβήτητη, γνώση ὅπου συμβάλλουν οἱ θετικές ἐπιστῆμες, σέ τομεῖς πού ὡς τώρα ἀπαγολοῦσαν ἀποκλειστικά τίς «στοχαστικές» ἐπιστῆμες, ἔχει δημιουργηθεῖ συχνὰ ἡ ἐντύπωση –ἢ καὶ ἡ κυριολεκτικὴ διεξήγηση– διαμάχης ἀνάμεσα σέ αὐτές καὶ στὴν πλέον «ἀπόλυτη» ἀπὸ τίς θεωρητικὲς ἐπιστῆμες, τὴν Θεολογία. Σεῖς ἀκολουθεῖτε στὸ θέμα αὐτὸ περισσότερο τὴν ὁδὸ τοῦ Πασκάλ ἢ τοῦ Γαλιλαίου;*

Ἐπανερχόμενος στὸν Καμὺ, ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ὁ νομπελίστας συγγραφέας πίστευε ὅτι ἡ λογικὴ δέν ἔπαρκει γιὰ τὴν βαθύτερη κατανόηση τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων. Ἀπὸ τὴν ἄλληλ μεριά, στὴν ἐποχὴ μας ἔχει ἀποθεωθεῖ ἡ λογικὴ καὶ ἰδιαίτερα τὰ ἐπιτεύγματα τῶν Μαθηματικῶν καὶ τῶν Ὑπολογιστῶν, τὰ ὁποῖα, βεβαίως, στηρίζονται σὲ αὐτὴν. Ἡ τεράστια ἰσχὺς τῶν Ὑπολογιστῶν καὶ τὰ ἐντυπωσιακὰ ἐπιτεύγματα τῆς Τεχνητῆς Νοημοσύνης ἔχουν ὀδηγήσει στὴν ψευδαίσθηση ὅτι οἱ ἀλγόριθμοι εἶναι παντοδύναμοι. Ὅμως, τὰ Μαθηματικά ἀντανάκλουν ἕνα μικρὸ μόνο τμῆμα τῆς ἀνθρώπινης σκέψης καὶ οἱ τεχνητοὶ ἀλγόριθμοι μιμοῦνται ἐλάχιστες μόνο ἀπὸ τίς διεργασίες τοῦ ἐγκεφάλου. Συμφωνῶ μέ τὸν Καμὺ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ προχωρήσουμε πέραν τῶν λογικῶν διαδικασιῶν. Πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι ὁ ἐγκέφαλός μας ἔχει τὴν δυνατότητα διαισθητικὰ νὰ χρησιμοποιεῖ διαδικασίες πέραν τῆς λογικῆς. Στὴν ζωὴ ὑπάρχει κι ἐκεῖνο πού, ὅπως

ἔλεγε ὁ Λούντβιχ Βίγκενστάιν, δέν μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ. Εἶναι αὐτὸ πού δέν εἶναι μόνο ἄρρητο ἀλλὰ καὶ γενικότερα μὴ ἀλγοριθμικὸ. Εἶναι πνευματικὸ, μέ τὴν ἐννοια τῆς πνευματικότητας ὡς πρόσβασης σὲ αἰσθήματα καὶ ἄλλες δημιουργικὲς δυνατότητες, πού ἐνυπάρχουν στὸν ἐξαιρετικὰ πλούσιο, καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀνεξερεύνητο, κόσμο τοῦ ἀσυνειδήτου.

Στὰ *Μονοπάτια Κατανόησης* παρουσιάζεται ἡ ἄποψη ὅτι ὅσο περισσότερο πλησιάζουμε τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων τόσο γίνεται πιο φανερό ὅτι πολλές φαινομενικὲς ἀντιθέσεις δέν ἰσχύουν στὴν πραγματικότητα. Γιὰ παράδειγμα, ἡ ἐπιστήμη, μέ τὴν ἐμφραση τῆς στὸν ἐμπειρισμό, καὶ ἡ θρησκεία, μέ τὴν βάση τῆς στὴν μεταφυσικὴ, ἐκ πρώτης ὄψεως ἐμφανίζονται ἀπολύτως ἀντιθετικές. Ὅμως, σὲ ἕνα βαθύτερο ἐπίπεδο, παραδόξως, μοιράζονται κοινὸ ἐδαφος. Ὅντως, ἐκ ἐπακόλουθο τῶν περιορισμῶν τῆς λογικῆς, γίνεται ἀντιληπτό ὅτι ἡ ὑψηλότερη φιλοδοξία τῆς ἐπιστῆμης συμπίπτει μέ τὸν βασικὸ στόχο τῆς θρησκείας: στοχεύει νὰ φθάσει πέρα ἀπὸ τὸ λογικὸ καὶ νὰ ἀγγίξει τὸ ὑπερβατικὸ. Παρεμπιπτόντως, δέν θά ξεχάσω τὰ λόγια τοῦ μακαριστοῦ συναδέλφου μου στὴν Ακαδημία Ἀθηνῶν καὶ κορυφαίου παγκοσμίως θεολόγου μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννη Ζηζιούλα: «Πράγματι, κ. Φωκᾶ, ὑπερβατικότητα, αὐτὸ ἀκριβὸς μᾶς ἐνώνει».

Ἐπιπλέον, κατὰ τὴν γνώμη μου, τόσο ἡ ἀφοσίωση ἑνὸς ὄρμου ἐπιστῆμονα στὴν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, ὅσο καὶ ἡ γέννηση στὴν ψυχῇ ἐνός βαθιὰ θρησκευόμενου ατόμου ἀκλόνητης πίστεως, δύνανται στὸν κοινὸ μηχανισμό τῶν ἀσυνειδήτων διαδικασιῶν. Ἐπιτρέψτε μου ἕνα προσωπικὸ παράδειγμα. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅταν κοιμᾶμαι ὁ ἐγκέφαλός μου συνεχίζει νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν λύση τοῦ συγκεκριμένου μαθηματικοῦ προβλήματος, μέ τὸ ὁποῖο ἀσχολοῦμαι ὄχι μόνο κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἡμέρας ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ἀνελλιπῶς γιὰ τὰ τελευταῖα 12 χρόνια. Αὐτές οἱ ἀσυνειδήτες διαδικασίες διαδραματίζουν σημαντικὸ ρόλο στὴν παραγωγὴ καινούργιων μεθόδων γιὰ τὴν λύση αὐτοῦ τοῦ προβλήματος. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι, ὅπως συμβαίνει καὶ σὲ ἄλλους ἐρευνητές, οἱ καλύτερές μου ιδέες παρουσιάζονται τὴν στιγμὴ τῆς ἀφύπνισης. Σίγουρα, σάν ἀποτέλεσμα συνεχῶν ἀλληλεπιδράσεων συνειδητῶν καὶ ἀσυνειδήτων διεργασιῶν, ὅλο καὶ βαθύτερα κατανῶ αὐτὸ τὸ πρόβλημα καὶ ὅλο καὶ περισσότερο γίνεται σημαντικό κομμάτι τῆς ζωῆς μου. Κατὰ ἀναλογία, ἡ πίστις τοῦ μακαριστοῦ ἀδελφοῦ μου Γερασίμου, μητροπολίτου Κεφαλληνίας, βασίζεται στὸ ὅτι ὁ Γεράσιμος συνεχῶς ἐπικοινωνοῦσε συνειδητὰ καὶ κυρίως ἀσυνειδήτως μέ τὰ Θεία. Αὐτὸ συνέβαινε ἰδιαίτερα κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ὕπνου του, ὅπως γίνεται

προφανές ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὰ ὄνειρά του εἶχαν σχεδὸν πάντα θεῖο περιεχόμενο. Ἡ ὕπαρξίς τῆς συνεχοῦς ἐπαφῆς γεννᾷ γνωριμία, ἀγάπη καὶ τελικὰ κατανόηση τοῦ μεγάλου θεοῦ διαδικασιῶν, δηλαδὴ πίστις.

■ *Ἔχετε βιώσει τὸ περιβάλλον τῶν σημαντικότερων πανεπιστημιακῶν ἰδρυμάτων παγκοσμίως, ὅπως τὸ Καίμπριτζ, τὸ Χάρβαρντ, τὸ Στάνφορντ, ἐνθ' συνάμα, μέσα ἀπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ Κέντρου Μαθηματικῶν τῆς Ακαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τὴν προεδρία τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπι-*

“ Προσωπικά, μέ ἀπασχολεῖ ἰδιαίτερα τὸ οἰκονομικὰ διαστρεβλωμένο καὶ ἠθικὰ σαθρὸ κοινωνικὸ πλαίσιο, πού χτίσαμε γιὰ τὴν νέα γενιά ”

τροπῆς τοῦ Ἰδρύματος Αἰκατερίνης Λασκαρίδη, ἔχετε ἄμεση εἰκόνα τῆς κατάστασης τῆς ἐπιστῆμης στὴν Ἑλλάδα. Τί θά μπορούσε νὰ γίνει σήμερα στὴν χώρα μας, γιὰ νὰ δοθοῦν εὐκαιρίες σέ νέους Ἑλλήνες φοιτητές, ὅπως ὑπῆρχατε κάποτε ἐσεῖς, νὰ ἀκολουθήσουν τὸ ὄνειρό τους μέ τὴν ἐπιστήμη;

Τὸ ἐρώτημά σας πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολεῖ ὅλους. Ἡ ἀπάντησις δέν εἶναι καθόλου ἀπλή. Ἀπαιτεῖ μιὰ πολυδιάστατη ἀντιμετώπιση, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ προφανῆ καὶ φθάνοντας μέχρι τὴν διερeνῆση τοῦ ἐρωτήματος «ποιὰ κοινωνία θέλουμε νὰ κληροδοτήσουμε στὴν νέα γενιά;». Σχετικά μέ τὰ προφανῆ, ἀναφέρω ὅτι στὴν Ἑλλάδα, τόσο στὰ πανεπιστήμια ὅσο καὶ στὰ ἐρευνητικὰ κέντρα, ὑπάρχουν ἐστίες ἀρστείας. Αὐτές πρέπει νὰ ἀναδειχθοῦν καὶ νὰ χρηματοδοτηθοῦν καταλλήλως, ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ κράτος ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἰδιωτικὸ τομέα. Ἐπίσης, τὸ πολῦτιμο κεφάλαιο τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων τῆς διασπορᾶς πρέπει νὰ ἀξιοποιηθεῖ. Ὅλες οἱ κυβερνήσεις ἀναφέρονται σὲ αὐτὸ, ἀλλὰ καμμία δέν ἔχει βρεῖ μέχρι στιγμῆς πρακτικὸ τρόπο ἀξιοποίησής του. Ἔχω προτείνει τὴν ἀνταλλαγὴ μεταδιδακτορικῶν ἐρευνητῶν κορυφαίων Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ Ἑλλήνων συναδέλφων τους. Τὰ ὀφέλη ἀπὸ μιὰ τέτοια πολύχρονη συνεργασία, ὄχι μόνο στὸ ἐπίπεδο καινοτομίας ἀλλὰ καὶ νοοτροπίας, θά εἶναι σημαντικά καὶ τὸ κόστος γιὰ τὴν Ἑλλάδα μικρὸ. Προσωπικά μέ ἀπασχολεῖ ἰδιαίτερα τὸ οἰκονομικὰ διαστρεβλωμένο καὶ ἠθικὰ σαθρὸ κοινωνικὸ πλαίσιο, πού χτίσαμε γιὰ τὴν νέα γενιά.

Ὁ ὑπαρκτός σοσιαλισμός ἀπεδειχθὲν μιὰ τραγικὴ ἀποτυχία. Ὁ σύγχρονος καπιταλισμός, μέ τίς ἀδιανόητες οἰκονομικές του ἀνισότητες καὶ τὴν πρωτοφανῆ ἀποθέωση τοῦ κέρδους, ἀδυνατεῖ νὰ προσφέρει στοὺς νέους τὸ ὄραμα μίας δικαίας ζωῆς στηριγμένης στὶς πανανθρώπινες ἀξίες. Στους νέους κληροδοτήσαμε, ἐπίσης, τὴν ἐπερχομένη καταστροφὴ τοῦ περιβάλλοντος. Τὰ *Μονοπάτια Κατανόησης*, βιβλίο πού εἶναι ἀφιερωμένο στὰ τρία μου παιδιά, ἀποτελεῖ ἐκφραση τῆς δικῆς μου ἐντονης ἀγωνίας νὰ βρῶ τρόπο νὰ προσφέρω στὴν νέα γενιά. Ἡ σύγχρονη δομὴ τῆς κοινωνίας καὶ ἡ ὕπαρξίς τῶν μέσων κοινωνικῆς δικτύωσης, τὰ ὁποῖα προφανῶς ἀποτελοῦν ἕνα ἀπὸ τὰ καθοριστικὰ τῆς στοιχεῖα, δέν ἐπιτρέπουν πλέον σὲ ἕνα νέο ἄτομο νὰ μελετήσει τὴν πληθώρα τῶν βιβλίων στὰ ὁποῖα στηρίχτηκε τὸ βιβλίο μου. Ἐλπίζω ὅτι ἡ παρουσίαση τῆς ἐνοποιημένης, διεπιστημονικῆς σύνθεσης αὐτῆς τῆς γνώσεως θά ἀνοίξει νέους ὀρίζοντες στὸν ἀναγνώστη, ὥστε νὰ κατανοήσει βαθύτερα τὴν ἄκρως πολυδιάστατη, ἀνέλεγε μαγικὴ, ἐνότητα Φύσης καὶ Ἀνθρώπου. Ἀπότερος στόχος εἶναι ἡ ὑπερνίκηση τῶν ἀναπόφευκτων δυσκολιῶν καὶ ἡ ἐπίτευξη τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ στόχου τῆς εὐδαιμονίας. ▲▼

